

УДК 378.124

Мельник В. І.

ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

In the article the interrelation of quality of formation professional competencies of the graduate of a higher educational institution and level of professional competence of the teacher is theoretically proved. Components of the professional competence of the teacher of a higher educational institution are defined.

Соціально-економічний розвиток України в новому тисячолітті обумовлює визначення нових пріоритетів і перспектив розвитку сучасної вищої школи та висуває високі вимоги до освіти й діяльності викладача, професійна компетентність якого стає необхідною умовою висунутих часом соціальних змін.

Протягом останніх років значно активізувалися дослідження засобів, шляхів і способів підвищення професійної компетентності фахівців різних галузей у зв'язку з гострою потребою у кваліфікованих кадрах, здатних до творчої роботи й професійного саморозвитку.

Актуальність цього питання підтверджується численними дослідженнями вітчизняних та закордонних вчених: В. С. Пономаренка, М. В. Афанасьєва, І. П. Арановської, О. М. Бобієнко, В. А. Болотова, В. Н. Введенського, Б. С. Гершунського, Е. Ф. Зєра, О. В. Овчарука, Г. А. Полякової, О. А. Садовської, П. О. Терехова, В. В. Сєрківа, А. В. Хуторського, Дж. Равена та ін.

Разом з тим, у педагогічній теорії не існує єдиного підходу до визначення складових професійної компетенції викладача вищого навчального закладу, у зв'язку з чим ця проблема вимагає глибокого вивчення.

Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування взаємозв'язку якості формування професійних компетенцій випускника і рівня професійної компетентності викладача, а також визначення складових професійної компетенції викладача вищого навчального закладу.

Сьогодні у педагогічній теорії не існує єдиного визначення поняття "компетенція" й "компетентність". Поняття компетенція частіше застосовується для позначення освітнього результату, що виражається в підготовленості випускника, у реальному володінні методами, засобами діяльності, у можливості впоратися з поставленими завданнями; такої форми сполучення знань, вмінь та навичок, що дозволяє ставити й досягати мети з перетворення навколишнього середовища.

Таким чином, компетенція порівняно з поняттями "знання, вміння, навички" розглядається як більш складна соціально-дидактична особистісна структура, заснована на цінностях, спрямованості, знаннях, досвіді, придбаних особистістю як у процесі навчання, так і поза ним. Вона виражається в мобілізації особистістю отриманих знань, досвіді, поведінкових відносин у конкретній ситуації для вирішення різноманітних завдань, у тому числі вирішення складних реальних завдань. У структуру компетенції входить сформованість в особистості внутрішньої мотивації, психологічної та практичної готовності до досягнення більш якісних результатів у своїй професійній діяльності, соціальному житті.

Компетентність – це оволодіння особистістю відповідною компетенцією. Під компетентністю найчастіше розуміється інтегральна якість особистості, що проявляється в загальній

здатності й готовності її до діяльності, заснованої на знаннях і досвіді, які придбані в процесі навчання й соціалізації та орієнтовані на самостійну й успішну участь у діяльності.

Так, згідно з міжнародною програмою "DeSeCo" ("Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади"), компетентність – це здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти і виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних знань, вмінь і практичних навичок, ставлень та цінностей, поведінкових компонентів, усього того, що особистість може мобілізувати для активної дії [1].

Англійський психолог Дж. Равен визначає компетентність як специфічну властивість людини, необхідну для виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, що включає вузькоспеціальні знання, навички, способи мислення та готовність відповісти за свої дії [2].

Поняття компетенції та компетентності системні, багатокомпонентні. Вони характеризують певне коло предметів і процесів, реалізуються на різних рівнях, тобто включають різні розумові операції (аналітичні, критичні, комунікативні), а також практичні вміння, здоровий глузд і мають свою класифікацію та ієрархію. Змістовний аспект терміна "компетенція" включає три складові: когнітивну – володіння знаннями; функціональну (професійну) – сформованість способів діяльності, технологічної грамотності; особистісну – ціннісне відношення до професійної праці й особистісного зростання, поведінкові навички в конкретній ситуації.

Поняття "професійна компетентність" у педагогічній науці визначається, розглядається різними авторами по-різному, у тому числі як: сукупність знань й умінь, що визначають результативність праці; обсяг навичок виконання завдання; комбінація особистісних якостей і властивостей; комплекс знань і професійно значущих особистих якостей; вектор професіоналізації; єдність теоретичної й практичної готовності до праці, здатність здійснювати складні культуровідповідні види дій тощо [3].

Розмаїтість і різноплановість трактувань поняття "професійна компетентність" обумовлені розходженням наукових підходів: особистісно-діяльного, системно-структурного, знаннєвого, культурологічного та інших до розв'язуваних дослідниками наукових завдань.

У рамках же компетентнісного підходу з урахуванням змістовної наповнюваності основних понять пропонується під професійною компетентністю розуміти сукупність знань, вмінь, здібностей і готовності особистості діяти в складній ситуації та вирішувати професійні завдання з високим рівнем невизначеності; здатність і готовність до досягнення більш якісного результату праці, відношення до професії як цінності.

Зміна вимог до якості підготовки майбутніх фахівців у свою чергу спричиняє підвищення вимог до рівня професійної компетентності викладачів. Адже викладач є ключовою фігурою системи освіти, йому належить стратегічна роль у розвитку особистості студента в ході професійної підготовки. Професіоналізм викладача виражається в умінні бачити і формулювати педагогічні завдання на основі аналізу педагогічних ситуацій та знаходити оптимальні способи їх вирішення.

Праця викладача становить три компоненти: педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, особистість. Особистість – стрижневий фактор праці, визначає його професійну позицію в педагогічній діяльності та у педагогічному спілкуванні. Педагогічна діяльність – це технологія праці, педагогічне спілкування – його клімат і атмосфера, а особистість – ціннісні орієнтації, ідеали, внутрішній зміст роботи викладача. Сучасність висуває усе більш суворі та різнобічні вимоги до педагогічної діяльності. Вони незмірно зростають при неминучому виникненні ринку молодих фахівців, розвитку багаторівневої освіти, внутрішньодержавної та міжнародної акредитації вузів і фахівців.

Отже, базуючись на викладеному вище можна визначити та дати змістовну характеристику компетенції викладача вищого навчального закладу, що містять когнітивну, функціональну та особистісну складові (таблиця).

Таблиця

Компетенції викладача вищого навчального закладу

Види компетенцій	Змістова характеристика компетенцій	
1. Когнітивні	1.1. Знання теоретичних і методологічних основ предмета, педагогіки, психології	
	1.2. Знання історії та філософії науки	
	1.3. Знання іноземних мов	
	1.4. Знання в області сучасних інформаційних технологій, методів одержання, обробки та зберігання наукової інформації	
	1.5. Знання вимог щодо викладача вищої школи	
	1.6. Знання нормативних документів, що стосуються підготовки науково-педагогічних кадрів	
2. Функціональні	2.1. Уміння вирішувати завдання педагогічної теорії та практики	
	2.2. Уміння визначати індивідуальні освітні стратегії	
	2.3. Уміння визначати адекватність застосовуваних технологій, обраних методів, форм та засобів навчання	
	2.4. Уміння виявляти та приділяти увагу міжпредметним зв'язкам, знанням, що виходять за рамки даного предмета	
	2.5. Уміння здійснювати наукові дослідження, застосовуючи закони формальної логіки та сучасні методи дослідження	
	2.6. Уміння складати службову та навчально-методичну документацію	
	2.7. Уміння готувати публічні виступи, застосовувати адекватні форми ведення дискусії	
	2.8. Уміння обговорювати проблеми загальнонаукового та професійно орієнтованого характеру для досягнення порозуміння зі співрозмовниками	
	2.9. Уміння виконувати аналітичне опрацювання інформаційних джерел для одержання інформації, потрібної для розв'язання певних завдань професійної діяльності	
	3. Особистісні	3.1. Здатність до безперервного розвитку творчого та духовного потенціалу особистості
		3.2. Адекватне сприйняття оточуючих, світу та свого місця в ньому
		3.3. Багатство емоційної сфери та духовного життя
		3.4. Високий рівень моральності та психічного здоров'я
		3.5. Здатність і бажання до безперервної підготовки в професійному плані, а також в особистому та громадському житті
3.6. Ціннісне ставлення до професії		
3.7. Здатність робити навчальний матеріал доступним і цікавим		
3.8. Здатність до творчості в роботі		
3.9. Організаторські здібності		
3.10. Здатність здійснювати педагогічно вольовий вплив на студентів		
3.11. Змістовність, яскравість, образність і переконливість мови		
3.12. Наявність педагогічного такту		
3.13. Здатність пов'язати навчальний предмет із життям		
3.14. Педагогічна вимогливість		

Компетенції формуються поступово, розвиваються в діяльності вузівського фахівця, що є багатогранною та має кілька сторін – педагогічну, наукову, методичну, котрим відповідає комплекс компетенцій, серед яких сьогодні першорядного значення набувають ті, в основі розвитку яких лежать психолого-педагогічні знання, вміння та навички. Володіння сукупністю цих компетенцій допомагає досягти викладачеві вищої школи високого рівня майстерності та впливати на формування особистості студента, його власних компетенцій, що дають можливість самореалізації в нашому складному, суперечливому світі.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження обґрунтовано взаємозв'язок якості формування професійних компетенцій випускника і рівня професійної компетентності викладача. Визначено та дано змістовну характеристику компе-

тенцій викладача вищого навчального закладу, що містять когнітивну, функціональну та особистісну складові.

Проведені автором дослідження не претендують на завершеність. У даному напрямку перспективними можуть бути подальші наукові розробки щодо створення методики оцінювання професійної компетентності викладача.

Література: 1. http://www.portal-stat.admin.ch/deseco/deseco_report.htm. 2. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. – М.: Когито-Центр, 2002. – 396 с. 3. Садовская Е. А. Профессиональная компетентность будущих преподавателей-исследователей университета. – Оренбург: РИК ГОУ ОГУ, 2004. – 50 с.

Стаття надійшла до редакції
30.03.2009 р.

УДК 331.5.024.5-057.21

Корнілов О. О.

ФОРМУВАННЯ КВАЛІФІКОВАНОЇ РОБОЧОЇ СИЛИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

The article states that in view of Ukrainian conversion to innovative directed economy the concept of human role in it changes also. It is proved that a system of non-stop professional education and development of competence is not an end in itself but a method of living standards and intellectual wealth improvement.

У зв'язку з переходом України та інших країн СНД до інноваційно орієнтованої економіки трансформується розуміння ролі людини в ній. Саме люди, їхній досвід, знання є вирішальною передумовою формування стратегії виживання корпорації, компанії, фірм у жорстких умовах ринку. Ця тенденція характеризує перехід від індустріального до інформаційного суспільства, де кваліфікаційні характеристики кадрів – пріоритетна складова бізнесу.

Різним аспектам професійного розвитку кадрів, удосконалення системи професійної освіти приділяло увагу багато вчених зарубіжжя і країн СНД. Серед них: С. Аржавіс, В. Брокбенк, П. Гілберт, Дж. Грехем, М. Лендрю, С. Валентей, Ю. Васильчук, Л. Нестеров, А. Рофе, А. Сидорович, В. Сулян, В. Шеметов та ін.

Професійно-кваліфікаційній якості робочої сили, конкурентоспроможності таких спеціалістів на ринку праці присвячено достатньо уваги у вітчизняній економічній науці. Зокрема, найбільш вагомі здобутки були отримані в результаті наукових досліджень таких учених, як І. Бондар, О. Гулевич, Л. Колешня, А. Колот, М. Костенко, М. Корчун, Г. Куценко, О. Левченко, Л. Лісогор, Н. Ничкало, Н. Павловська, В. Савченко, М. Семікіна, Ю. Спасенко, І. Терюханова, О. Цимбал, В. Якобінчук.

Досвід ринкових перетворень свідчить, що продуктивні сили виходять на новий рівень розвитку і до робочої сили висувуються зовсім нові вимоги. Відбувається активне з'єднання робочої сили й робочих місць, яке супроводжує включення в інноваційний процес творчого потенціалу трудящих, підготовку й перепідготовку кадрів, розв'язання проблем соціального захисту.